

Do wiadomości ogólnej
7 października 2016 r.

Język oryginału: angielski
Tylko w wersji angielskiej,
francuskiej i hiszpańskiej

Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

Uwagi końcowe dotyczące VI Sprawozdania Okresowego Rzeczypospolitej Polskiej *

1. Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych na 55 i 56 sesji w dniach 21 i 22 września 2016 rozpatrzył VI Sprawozdanie Okresowe Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (E/C.12/POL/6) i na 79 sesji w dniu 7 października 2016 przyjął następujące uwagi końcowe.

A. Wprowadzenie

2. Komitet z zadowoleniem przyjmuje złożenie VI Sprawozdania Okresowego Rzeczypospolitej Polskiej i pisemną odpowiedź Państwa Strony na listę problemów (E/C.12/POL/Q/6/Add.1). Komitet przyjmuje z zadowoleniem konstruktywne rozmowy z międzysektorową delegacją RP wysokiego szczebla.

B. Aspekty pozytywne

3. Komitet stwierdza z uznaniem ratyfikowanie przez Państwo Stronę Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych w roku 2012 oraz ratyfikowanie w roku 2012 Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy o Pracy na Morzu z roku 2006.
4. Ponadto Komitet z uznaniem zauważa kroki legislacyjne, administracyjne i instytucjonalne podjęte przez Państwo Stronę mające na celu promowanie korzystania z praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, w tym:
 - (a) Ustawę z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw;
 - (b) Ustawa zmieniająca ustawę o opiece zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych (2016);

* przyjęte przez Komitet na 59 sesji (19 września – 7 października 2016).



- (c) Znowelizowane przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2005 – Prawo o szkolnictwie wyższym;
- (d) Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020;
- (e) Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020.

C. Główne obawy i zalecenia

Zastosowanie Konwencji

- 5. Stwierdzając, że Konstytucja ustanawia pierwszeństwo umów międzynarodowych nad prawem krajowym i że Pakt został wymieniony przez organy sądowe Państwa – Strony, Komitet wyraża zaniepokojenie tym, że postanowienia Paktu nadal uznaje się za wyznaczające cele programowe, a nie za postanowienia nadające się do rozstrzygnięcia na drodze sądowej, które można stosować bezpośrednio (art. 2).
- 6. **Komitet zaleca, aby Państwo – Strona:**
 - (a) **Zapewniła aby w krajowym porządku prawnym wszystkim postanowieniom Paktu nadano pełną moc i aby można się było na nie powoływać przed sądami;**
 - (b) **Zobowiązało się do podniesienia świadomości na temat obowiązku nadania postanowieniom Paktu mocy prawnej, w szczególności w wymiarze sprawiedliwości, parlamencie, wśród prawników i funkcjonariuszy organów ścigania, a także wśród posiadaczy praw;**
 - (c) **Komitet zwraca uwagę Państwa - Strony na, odpowiednio, swój komentarz ogólny nr 3 (1990) i komentarz ogólny nr 9 (1998) w sprawie charakteru obowiązków nałożonych przez Pakt oraz na stosowanie Paktu w kraju.**

Krajowa instytucja praw człowieka

- 7. Komitet jest zaniepokojony tym, że środki przyznane Biuru Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce nie są wystarczające na to, aby Biuro mogło efektywnie wypełniać swoje obowiązki (art. 2).
- 8. **Komitet zaleca, aby Rzecznikowi Praw Obywatelskich zostały zapewnione niezbędne zasoby ludzkie i środki techniczne pozwalające na pełne i efektywne wypełnianie mandatu, zwłaszcza w odniesieniu do praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych. Komitet ponadto zaleca zapewnienie niezależności tego Urzędu.**

Przeciwdziałanie dyskryminacji

- 9. Komitet wyraża zaniepokojenie tym, że Ustawa o Równym Traktowaniu nie zapewnia kompleksowej ochrony przed dyskryminacją ze wszystkich powodów zabronionych na mocy Paktu (art. 2).
- 10. **Komitet zaleca, aby Państwo – Strona znowelizowało Ustawę o Równym Traktowaniu z roku 2010 i dostosowało ją do artykułu 2 Paktu przez włączenie wszystkich zabronionych przyczyn dyskryminacji oraz zaleca uwzględnienie komentarza ogólnego nr 20 (2009) w sprawie przeciwdziałania dyskryminacji w prawach gospodarczych, społecznych i kulturalnych.**
- 11. Odnotowując środki podjęte przez Państwo Stronę w zakresie zwalczania dyskryminacji, Komitet jest zaniepokojony trwałą społeczną dyskryminacją Romów oraz przeszkodami napotykanymi przez osoby i grupy najmniej uprzywilejowane i

marginalizowane w zakresie dostępu do podstawowych świadczeń społecznych i świadczeń pomocy społecznej w Państwie Stronie (art.2).

12. **Komitet zaleca, aby Państwo - Strona zintensyfikowało wysiłki na rzecz promowania pełnego korzystania z praw Paktu, w tym praw mieszkaniowych, ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego i edukacji Romów oraz innych osób i grup najmniej uprzywilejowanych i marginalizowanych.**

Równość mężczyzn i kobiet

13. Komitet wyraża zaniepokojenie utrzymującymi się stereotypami dotyczącymi ról kobiet i mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie mającymi niekorzystny wpływ na korzystanie przez kobiety z praw Paktu. Komitet jest również zaniepokojony koncentracją kobiet w sektorach słabiej płatnych i niedostateczną reprezentacją kobiet na stanowiskach decyzyjnych w sektorze publicznym i prywatnym (art 3).
14. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona kontynuowało wysiłki mające na celu osiągnięcie rzeczywistej równości mężczyzn i kobiet.**

Komitet zaleca, aby Państwo Strona:

- (a) **podjęło środki zmierzające do zmiany postrzegania przez społeczeństwo stereotypizowanych ról płci, między innymi poprzez kampanie uświadamiające w zakresie równych szans kariery i równego podziału obowiązków rodzinnych między mężczyzn i kobiety;**
- (b) **skutecznie zwalczało segregację płci na rynku pracy, w tym za pomocą specjalnych środków tymczasowych;**
- (c) **zintensyfikowało wysiłki mające na celu zwiększenie poziomu reprezentacji kobiet na stanowiskach decyzyjnych w sektorze publicznym i prywatnym.**

Bezrobocie

15. Komitet jest zaniepokojony tym, że pomimo spadku stopy bezrobocia w Państwie Stronie, niektóre osoby i grupy najmniej uprzywilejowane i marginalizowane, w tym osoby młode, długotrwale bezrobotne i Romowie, są nadal nieproporcjonalnie dotknięte bezrobociem (art. 6).
16. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona dokonało przeglądu swojego ustawodawstwa i różnych istniejących programów kierowanych do osób bezrobotnych, takich jak Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Program Aktywacja i Integracja i Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020, w celu ustalenia, jak można poprawić dostęp do zatrudnienia. W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 18 (2005) w sprawie prawa do pracy.**

Sprawiedliwe i korzystne warunki pracy

17. Komitet jest zaniepokojony wysokim odsetkiem umów na czas określony, szczególnie umów cywilnoprawnych i wysoką proporcją niskopłatnych stanowisk pracy. Ponadto, Komitet wyraża obawę, że umowy cywilnoprawne mogą mieć negatywny wpływ na prawo pracownika do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy. Komitet również jest zaniepokojony faktem, że pracownicy zatrudnieni na takich umowach nie mają ubezpieczenia zdrowotnego ani zabezpieczenia społecznego (art. 7 i 9).
18. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**

- (a) **podjęło wszelkie odpowiednie kroki mające na celu stopniowe zmniejszanie zatrudnienia na zasadach pracy tymczasowej, między innymi poprzez tworzenie możliwości pracy oferującej bezpieczeństwo pracy i godziwe zarobki;**
- (b) **nadal zwiększało płacę minimalną w celu zapewnienia pracownikom i ich rodzinom godnych warunków życia;**
- (c) **zapewniło aby prawa pracy i zabezpieczenia społecznego osób pracujących na umowach cywilnoprawnych zostały w pełni zagwarantowane w prawie i w praktyce.**

19. **W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 23 (2005) w sprawie prawa do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy.**

Szara strefa

20. **Odnotowując środki podjęte odnośnie szarej strefy, Komitet jest zaniepokojony tym, że jest to nadal zjawisko o dużej skali, szczególnie w rolnictwie, budownictwie i usługach instalacyjnych. Komitet jest zaniepokojony brakiem dostępności usług podstawowych oraz ochrony pracy i praw socjalnych dla osób pracujących w szarej strefie. Komitet również jest zaniepokojony warunkami pracy pracowników migrujących (art. 7).**

21. **Komitet wzywa Państwo Stronę do podjęcia dodatkowych środków w celu:**

- (a) **Zapewnienia dostępu do usług podstawowych, ochrony pracy i ochrony socjalnej osób pracujących w szarej strefie;**
- (b) **Nadania Państwowej Inspekcji Pracy prawa do przeprowadzania inspekcji we wszystkich sektorach gospodarki oraz zwiększenia jej zasobów i kompetencji;**
- (c) **Ochrony pracowników migrujących przed wszelkimi formami wyzysku i nadużyć.**

Równe wynagrodzenie za pracę o równej wartości

22. **Przyjmując z zadowoleniem wysiłki podejmowane przez Państwo Stronę mające na celu zapewnienie równego wynagrodzenia za pracę o równej wartości, Komitet jest zaniepokojony tym, że starania te nie w pełni się powiodły (art. 7).**

23. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona podjęło dalsze kroki odnoszące się do różnic wysokości wynagrodzenia za pracę o równej wartości, w tym poprzez:**

- (a) **egzekwowanie prawa i zwiększenie kompetencji inspektoratów pracy w zakresie monitorowania różnic wynagrodzenia;**
- (b) **opracowanie narzędzi oceny pozwalających nadzorować przestrzeganie zasady równego wynagrodzenia za pracę o równej wartości;**
- (c) **zwiększenie przejrzystości wynagrodzeń, szczególnie w sektorze publicznym;**
- (d) **promowanie zasad sprzyjających równości płci w miejscu pracy.**

Prawa związków zawodowych

24. **Komitet przyjmuje z zadowoleniem wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 czerwca 2015 r. (sprawa nr K1/13) uznający prawo osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych do przyłączania się lub organizowania związków zawodowych, jednakże odnotowuje z troską, że wyrok ten nie został jeszcze wprowadzony w życie (art. 8).**

25. **Komitet zachęca Państwo Stronę do jak najszybszego wdrożenia zmian legislacyjnych wymaganych przez ten wyrok i zapewnienia aby były one zgodne z artykułem 8 Paktu.**

Ubezpieczenie społeczne

26. Przyjmując z zadowoleniem propozycję zwiększenia kwot rent i emerytur w roku 2017, Komitet wyraża za troskę ze względu na: (a) brak postępu w sprawie ujednoczonego systemu emerytalnego; (b) fakt, że w przypadku większości typów rodzin kryterium dochodowe dla celów udzielenia pomocy społecznej jest niższe niż minimum socjalne; (c) liczbę osób żyjących w skrajnym ubóstwie nie otrzymujących pomocy; oraz (d) praktyczne trudności napotymane przez migrantów romskich (w tym z krajów UE) i osoby bezdomne w dostępie do pomocy, ze względu na fakt nieposiadania wymaganych dokumentów (art. 9)

27. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**

- (a) **Podjęło kroki w kierunku ujednoczenia systemu emerytalnego i standaryzacji zasad i przepisów;**
- (b) **Zagwarantowało pokrycie i odpowiednie świadczenia wszystkim pracownikom oraz świadczenia nieskładkowe wszystkim osobom i rodzinom najmniej uprzywilejowanym i marginalizowanym aby mogły one korzystać z odpowiedniego standardu życia;**
- (c) **Obliczało świadczenia z pomocy społecznej na podstawie dokładnej oceny ubóstwa;**
- (d) **Zajął się praktycznymi trudnościami napotykanymi przez osoby i grupy najmniej uprzywilejowane i marginalizowane w poszukiwaniu i uzyskiwaniu pomocy;**
- (e) **Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 19 (2007) w sprawie prawa do ubezpieczenia społecznego.**

Przemoc domowa

28. Odnotowując, że przestępstwo gwałtu jest karalne w Kodeksie Karnym Państwa Strony, Komitet jest zaniepokojony brakiem wyraźnej kryminalizacji gwałtu małżeńskiego. Komitet również jest zaniepokojony niewystarczającym wdrażaniem środków ochrony ofiar przemocy domowej (art. 10).

29. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**

- (a) **Znowelizowało Kodeks Karny w celu wyraźnej kryminalizacji gwałtu małżeńskiego;**
- (b) **Zapewniło ofiarom przemocy domowej natychmiastową ochronę i skutecznie egzekwowało przestrzeganie nakazów ochronnych przez sprawców przemocy domowej;**
- (c) **Zwiększyło liczbę ośrodków i innych usług oferujących ofiarom przemocy ochronę i pomoc, w tym przyspieszyło wprowadzenie infolinii działającej przez całą dobę we wszystkie dni tygodnia;**
- (d) **Prowadziło kampanie uświadamiające, aby przemoc wobec kobiet stała się społecznie nieakceptowalna i rozpowszechniała informację na temat dostępnych środków zapobiegających przemocy wobec kobiet.**

Opieka nad dziećmi

30. Przyjmując z zadowoleniem wdrożenie programu "Rodzina 500 Plus" oraz wysiłki mające na celu zwiększenie liczby placówek opieki nad dziećmi, Komitet stwierdza z zaniepokojeniem, że liczba takich obiektów, szczególnie dla dzieci do lat trzech, pozostaje niewystarczająca (art 10).
31. **Komitet zaleca, że Państwo Strona zintensyfikowało wysiłki mające na celu zapewnienia dostępności i przystępnych cen usług opieki nad dziećmi, w szczególności dla dzieci do lat trzech.**

Ubóstwo

32. Odnotowując kroki podejmowane przez Państwo Stronę w kwestii ubóstwa, Komitet pozostaje zaniepokojony dużą skalą ubóstwa i skrajnego ubóstwa, w szczególności wśród dzieci, rodzin z trojgiem lub więcej dzieci oraz osób i grup najmniej uprzywilejowanych i marginalizowanych (art. 11).
33. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona zintensyfikowało wysiłki w celu zagwarantowania ukierunkowanego wsparcia wszystkim osobom żyjącym w ubóstwie lub zagrożonym ubóstwem, w szczególności dzieciom, rodzinom z trojgiem lub więcej dzieci, bezrobotnym, emerytom i rencistom, rolnikom, migrantom, Romom, w tym Romom z Unii Europejskiej oraz pozostałym osobom dyskryminowanym i marginalizowanym, w tym bezdomnym, nie korzystającym ze świadczeń społecznych. W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swoje oświadczenie w sprawie ubóstwa oraz na Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (E/C.12/2001/10).**

Warunki mieszkaniowe

34. Komitet jest zaniepokojony z powodu znaczącego braku mieszkań, w tym braku mieszkań socjalnych, mieszkań przystępnych cenowo i mieszkań zastępczych i schronisk w Państwie Stronie. Komitet wyraża również troskę z powodu (a) niedoboru wolnych mieszkań komunalnych i brak funduszy na budowę nowych domów; (b) znacznej części populacji żyjącej w mieszkaniach przeludnionych; (c) listy oczekujących na mieszkania socjalne o siedmioletnim okresie oczekiwania; oraz (d) osobach eksmitowanych, którym nie oferuje się alternatywnych miejsc zamieszkania lecz przenosi się je do schronisk dla bezdomnych (art. 11).
35. **Komitet zaleca aby Państwo Strona zintensyfikowało wysiłki mające na celu:**
 - (a) **Priorytetyzację polityki mieszkaniowej, rozwiązania kwestii braku mieszkań, poprawienia usług mieszkaniowych i podjęło wszelkie niezbędne kroki w celu zapewnienia mieszkań dostępnych cenowo i mieszkań socjalnych, zwłaszcza osobom i grupom najmniej uprzywilejowanym i marginalizowanym;**
 - (b) **Ułatwienie dostępu Romów do mieszkań socjalnych; wspieranie ochrony prawa najemcy osób mieszkających w warunkach nieformalnych oraz poprawy warunków życia w warunkach nieformalnych poprzez zapewnienie dostępu do podstawowych mediów w trybie rzetelnych konsultacji;**
 - (c) **Wdrożenie skutecznych środków mających na celu zakończenie segregacji społeczności romskich i zapobieżenie aktom dyskryminacji wobec tych, którzy chcą kupić lub wynająć mieszkanie poza obszarem segregacji;**

- (d) **Prowadzenie konsultacji z dotkniętymi społecznościami i osobami w trakcie całej procedury eksmisji, udzielenie należytych gwarancji procesowych i zapewnienie alternatywnego zakwaterowania lub odszkodowania umożliwiającego uzyskanie odpowiedniego zakwaterowania.**
36. **Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 4 (1991) w sprawie prawa do odpowiedniego zamieszkania i nr 7 (1997) w sprawie eksmisji przymusowej.**

Niedożywienie i prawo do odpowiedniego wyżywienia

37. **Odnotowując programy zmniejszenia niedożywienia w Państwie Stronie, Komitet jest zaniepokojony bezpieczeństwem żywnościowym i niepokojącymi wskaźnikami niedożywienia, szczególnie wśród rodzin nieuprzywilejowanych z dziećmi lub o niskich dochodach i na obszarach wiejskich.**
38. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**
- (a) **Zintensyfikowało wysiłki w celu rozwiązania problemu bezpieczeństwa żywnościowego i niedożywienia wśród osób i grup najmniej uprzywilejowanych i marginalizowanych, szczególnie wśród osób żyjących w ubóstwie lub zagrożonych ubóstwem i promowania zdrowego sposobu odżywiania;**
 - (b) **Powoływało się na komentarz ogólny nr 12 (1999) w sprawie prawa do odpowiedniego wyżywienia i Dobrowolne Wytyczne w celu wspierania stopniowej realizacji prawa do odpowiedniego wyżywienia w kontekście krajowego bezpieczeństwa żywnościowego przyjętego przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa.**
39. **Odżywianie i otyłość dzieci. Komitet jest zaniepokojony wzrostem otyłości u dzieci i niskimi wskaźnikami karmienia piersią, zwłaszcza dzieci od dwóch do sześciu miesięcy (art. 11).**
40. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**
- (a) **Wprowadziło wyższe podatki na niezdrowe jedzenie i słodzone napoje i rozważyło przyjęcie bezwzględnych przepisów prawnych dotyczących marketingu takich produktów, zwłaszcza w szkołach i na terenach rekreacyjnych, przy jednoczesnym zapewnieniu lepszego dostępu do zdrowej diety;**
 - (b) **Zwiększyło środki na rzecz wspierania karmienia piersią, w tym przerwy na karmienie piersią lub pomieszczenia na karmienie piersią w miejscach pracy w miejscach publicznych;**
 - (c) **Regularnie gromadziło rozproszone dane na temat metod karmienia niemowląt i małych dzieci, w tym karmienia piersią i w pełni wdrożyło Międzynarodowy Kodeks Marketingu Produktów Zastępujących Mleko Kobiące.**

Dostęp do służby zdrowia

41. **Odnotowując wysiłki poczynione przez Państwo Stronę w celu poprawienia publicznej służby zdrowia, Komitet jest zaniepokojony : (a) niewystarczającym dostępem do usług medycznych, w tym brakiem dostępu do podstawowych usług medycznych świadczonych w ramach publicznego systemu ubezpieczenia zdrowotnego i długimi okresami oczekiwania; (b) niską jakością niektórych usług medycznych; (c) brakiem**

odpowiedniej opieki geriatrycznej oraz (d) nierównym dostępem do usług kardiologicznych i diabetologicznych w poszczególnych regionach.

42. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**

- (a) **Zintensyfikowało wysiłki w celu zapewnienia wszystkim osiągalności i dostępności odpowiednich usług służby zdrowia, między innymi poprzez: prowadzenie kompleksowej oceny potrzeb zdrowia publicznego, alokację odpowiednich środków finansowych, zapewnienie wystarczającej liczby wykwalifikowanych lekarzy oraz rozszerzenie zakresu usług opieki zdrowotnej;**
- (b) **Zapewniło osobom i grupom najmniej uprzywilejowanym i marginalizowanym dostęp do wszystkich podstawowych usług opieki zdrowotnej;**
- (c) **W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 14 (2000) w sprawie prawa do możliwie najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia.**

Zdrowie seksualne i reprodukcyjne

43. Komitet jest zaniepokojony dużą liczbą niebezpiecznych aborcji wykonywanych w Państwie Stronie, jak również wieloma przeszkodami w uzyskaniu dostępu do aborcji bezpiecznej i legalnej. Komitet jest również zaniepokojony restrykcyjnym ustawodawstwem Państwa Strony i inicjatywą ustawodawczą "Stop aborcji", będącą w czasie rozmów przedmiotem obrad Parlamentu, proponującą dalsze ograniczenie warunków aborcji, pomimo że Państwo Strona ma już w tym względzie bardzo restrykcyjne przepisy. Komitet jest ponadto zaniepokojony tym, że w wyniku wyroku wydanego przez Trybunał Konstytucyjny w dniu 7 października 2015 (sprawa K 12/14), ani lekarze powołujący się na sprzeciw sumienia jako podstawę odmowy wykonania aborcji, ani zainteresowane instytucje nie mają obowiązku kierować kobiet chcących poddać się aborcji do innych placówek, co tym samym jeszcze bardziej ogranicza dostęp do aborcji bezpiecznej i legalnej (art. 12).

44. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona:**

- (a) **Zapewniło w praktyce możliwość wykonania bezpiecznej i legalnej aborcji, podjęło skuteczne środki zapobiegające aborcji niebezpiecznej, zapewniło opiekę po aborcji i poradnictwo dla osób tego potrzebujących;**
- (b) **Pilnie ustanowiło i kontrolowało skuteczny mechanizm ostrzegawczy, w przypadkach powoływania się przez lekarzy na klauzulę sumienia;**
- (c) **Ponownie rozpatrzyło inicjatywę "Stop aborcji", jak niezgodną z innymi prawami podstawowymi, takimi jak prawo kobiety do zdrowia i życia i niezgodną z godnością kobiet.**

45. Komitet jest zaniepokojony trudnościami napotykanymi przez kobiety i młodzież w dostępie do usług dotyczących zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego i środków antykoncepcyjnych, w tym wymaganiem zgody rodziców na dostęp do usług ginekologicznych w stosunku do młodzieży w wieku poniżej 18 lat.

46. **Komitet wzywa Państwo Stronę do:**

- (a) **Zapewnienia powszechnego dostępu do usług i informacji dotyczących zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz przystępnych cenowo, bezpiecznych i skutecznych środków antykoncepcyjnych;**

- (b) Promowania kompleksowej, odpowiedniej dla wieku, edukacji seksualnej dla obu płci w szkołach i w warunkach nieformalnych;
- (c) Uwzględnienia zaleceń Specjalnego Sprawozdawcy w sprawie powszechnego prawa do korzystania z możliwie najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia fizycznego i psychicznego zawartych w raporcie Specjalnego Sprawozdawcy z misji w Polsce (A/HRC/14/20/Add.3, par. 85);

47. W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 22 (2016) w sprawie prawa do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.

Zdrowie psychiczne

48. Odnotowując kroki podjęte przez Państwo Stronę, Komitet jest zaniepokojony brakiem odpowiedniego finansowania instytucji i usług ochrony zdrowia psychicznego, niedostatecznym nadzorem sądowym nad przyjęciami i pobytem w szpitalach psychiatrycznych oraz nad osobami niepełnosprawnymi psychospołecznie odbywającymi kary w więzieniach (art. 12).
49. **Komitet wzywa Państwo Stronę do:**
- (a) Zwiększenia alokacji środków finansowych i zasobów ludzkich na usługi zdrowia psychicznego w celu zapewnienie ich właściwego funkcjonowania;
 - (b) Zagwarantowania pełnego poszanowania praw człowieka pacjentów w szpitalach psychiatrycznych, w tym poprzez niezależne i skuteczne monitorowanie leczenia oraz efektywną kontrolę sądową nakazów zamknięcia w szpitalach psychiatrycznych;
 - (c) Zapewnienia leczenia psychiatrycznego na zasadzie wolnej i świadomej zgody;
 - (d) Promowania alternatywnych metod leczenia zdrowia psychicznego, w tym leczenia ambulatoryjnego.

Polityka narkotykowa i prawo do zdrowia

50. Komitet jest zaniepokojony niewystarczającą opioidową terapią zastępczą w leczeniu osób zażywających heroinę, zwłaszcza w więzieniach, wysoką częstością występowania AIDS i żółtaczki typu C u użytkowników narkotyków wstrzykiwanych, spadkiem programów wymiany strzykawek na czyste oraz tym, że kryminalizacja posiadania niewielkich ilości narkotyków sprawia, że z obawy przed kryminalizacją dotknięte osoby mają trudności w korzystaniu z niezbędnego leczenia zastępczego lub w dostępie do programów redukcji szkód (art. 12).
51. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona rozszerzyło opioidową terapię zastępczą przeznaczoną dla osób, których to dotyczy, wzmocniło programy redukcji szkód, w szczególności programy wymiany strzykawek na czyste i ponownie rozważyło kwestię kryminalizacji posiadania niewielkich ilości narkotyków.**

Edukacja

52. Odnotowując wysiłki poczynione przez Państwo Stronę w zakresie edukacji, Komitet jest zaniepokojony trudnościami w dostępie do edukacji wysokiej jakości, na jakie napotykają dzieci z obszarów wiejskich i małych miast oraz dzieci uchodźców i migrantów nielegalnych. Komitet jest również zaniepokojony niską frekwencją dzieci romskich w szkołach podstawowych, przerywaniem przez nie nauki w liceach, ich

nadreprezentacją w szkołach specjalnych oraz niedostateczną reprezentacją w szkołach ponadgimnazjalnych i pomaturalnych (art. 13).

53. **Komitet zachęca Państwo Stronę do:**
- (a) **Zapewnienia dzieciom w obszarach wiejskich i małych miastach i dzieciom uchodźców i migrantów nielegalnych bezpłatnego dostępu do wysokiej jakości obowiązkowego szkolnictwa podstawowego;**
 - (b) **Kontynuowania wspierania uczestniczenia i kończenia kształcenia na poziomie średnim i wyższym przez dzieci upośledzone i marginalizowane, w tym dzieci romskie;**
 - (c) **Zintensyfikowania wysiłków na rzecz poprawy skolaryzacji, kontynuowania kształcenia i poprawy wyników w nauce dzieci romskich, między innymi poprzez: zapewnienie opieki mentorskiej i korepetycji, programy nauki języka polskiego, zastosowanie specjalnych środków pomocowych, prowadzenie kampanii uświadamiających wśród społeczności romskiej dotyczących znaczenia edukacji dla przyszłego dobrobytu dzieci oraz angażowanie społeczności romskiej we wdrażanie programów kształcenia;**
 - (d) **Kontynuowania rozwiązywania problemu nadreprezentacji dzieci romskich w szkołach specjalnych, w tym dokonanie przeglądu kryteriów kwalifikacji dzieci i przyjęciu programów edukacji włączającej i zintegrowanej;**
 - (e) **Wspieranie edukacji na obszarach wiejskich i oddalonych, między innymi przez udostępnianie i umożliwianie korzystania z internetu.**
54. **W tym względzie Komitet zwraca uwagę Państwa Strony na swój komentarz ogólny nr 13 (1999) w sprawie prawa do edukacji.**

Prawa kulturalne

55. **Odnotowując kroki podejmowane przez Państwo Stronę w tej dziedzinie, Komitet jest zaniepokojony tym, że pozostają one niewystarczające dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych i etnicznych (art. 15).**
56. **Komitet zachęca Państwo Stronę do zintensyfikowania wysiłków na rzecz wspierania ochrony i promowania tożsamości kulturowej mniejszości poprzez, między innymi, zwiększanie środków na wspieranie organizacji i instytucji działających na rzecz tożsamości kulturowej mniejszości oraz ochronę i promowanie używania języków mniejszości narodowych i etnicznych, w tym w szkołach i w życiu publicznym.**

D. Inne zalecenia

57. **Komitet zachęca Państwo Stronę do ratyfikacji Protokołu Fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych.**
58. **Komitet zachęca Państwo Stronę do rozważenia ratyfikacji Międzynarodowej Konwencji o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, a także Międzynarodowej Konwencji w sprawie ochrony praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin.**
59. **Komitet zaleca, aby Państwo Strona przy wdrażaniu Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030 na szczeblu krajowym w pełni uwzględniało swoje zobowiązania**

wynikające z Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych i zapewniało pełne korzystanie z tych praw, w razie potrzeby korzystając z pomocy i współpracy międzynarodowej. Osiągnięcie Celów Zrównoważonego Rozwoju musi być znacząco ułatwiane przez Państwo Stronę przez ustanowienie niezależnych mechanizmów monitorowania postępu i traktowanie beneficjentów programów publicznych jako posiadaczy praw mogących domagać się swoich praw. Oparcie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju na uczestnictwie, odpowiedzialności i niedyskryminacji zapewni, że nikt nie pozostanie w tyle w tym procesie.

60. Komitet zaleca, aby Państwo Strona opracowało i stosowało odpowiednie wskaźniki wykonania praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych w celu ułatwienia oceny postępu osiągniętego przez Państwo Stronę w wypełnianiu zobowiązań wynikających z Paktu w stosunku do różnych segmentów populacji. W tym kontekście Komitet odsyła Państwo Stronę do konceptualnych i metodologicznych ram odnoszących się do wskaźników praw człowieka opracowanych przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (HRI/MC/2008/3).
61. Komitet zwraca się do Państwa Strony o szerokie rozpowszechnianie niniejszych wniosków końcowych na wszystkich poziomach społeczeństwa na szczeblu krajowym, komunalnym i terytorialnym, w szczególności wśród parlamentarzystów, urzędników państwowych i organów sądowych oraz o poinformowanie Komitetu w kolejnym sprawozdaniu okresowym o krokach podjętych w celu ich wdrożenia. Komitet zachęca również Państwo Stronę aby przed złożeniem swojego następnego sprawozdania okresowego włączyło organizacje pozarządowe i innych członków społeczeństwa obywatelskiego w proces monitorowania niniejszych wniosków końcowych i konsultacji na szczeblu krajowym.
62. Komitet zwraca się do Państwa Strony o przedstawienie do 31 października 2021 r siódmego raportu okresowego, opracowanego zgodnie z wytycznymi sporządzania raportów przyjętymi przez Komitet w roku 2008 (E/C.12/2008/2). Komitet zachęca również Państwo Stronę do aktualizowania swojego oficjalnego dokumentu zawierającego informacje podstawowe zgodnie ze zharmonizowanymi wytycznymi sprawozdawczości w ramach międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka (zob. HRI/GEN/2/Rev.6, chap. I).